

Ο Δημήτρης Γληνός καί ὁ Ἀγώνας τῆς Γυναίκας

τῆς Ι. Αὐδῆ-Καλκάνη

Σκεφθήκαμε νά τιμήσουμε κι ἔμεῖς τὰ ἑκατό χρόνια ἀπό τό θάνατο τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ δημοσιεύοντας τήν ὁμιλία πού ἔδωσε τό μέλος τοῦ Συμβουλίου μας κ. Αὐδῆ-Καλκάνη στό Κέντρο Μαρξιστικῶν Σπουδῶν γιά τήν ἐπέτειο τοῦ θανάτου του. Κι ἔχουμε κάθε λόγο νά τιμήσουμε τόν Δημήτρη Γληνό γιατί ὑπῆρξε ἕνας ἀπό τοὺς λιγοστοὺς ὑποστηρικτὲς τοῦ Γυναικείου Κινήματος. Στό περιοδικό του «Ἀναγέννηση» εἶχε δημοσιεύσει πολλὰ ἄρθρα γιά τό γυναικεῖο πρόβλημα, ὅπως: Αὔρας Θεοδωροπούλου «Τό φεμινιστικό κίνημα» (Α.4, Δεκ. 1926), Ἑλλης Λαμπρίδη, «Κριτικές παρατηρήσεις στό σύγχρονο φεμινισμό» (Α.5, Γεν. 1927), Γαλ. Καζαντζάκη, «Ἡ ἐργαζόμενη ἑλληνίδα στή σημερινή κοινωνία» (Β,6, Φεβ. 1928), Στρ. Σωμερίτη «Γυναίκα καί πολιτική» (Β.8, Ἀπρ. 1928).

Στό Δημήτρη Γληνό ὀφείλουμε ἀκόμη τήν ἴδρυση τῆς Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς, πού ἦταν ἕνα εἶδος λαϊκοῦ πανεπιστήμιου. Στήν ὁμιλία πού ἔκανε στά ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς, πού δημοσιεύτηκε μέ τίτλο «Γυναικεῖος ἀνθρωπισμός», κάνει μιά ὑπέροχη προσπάθεια γιά νά δείξει τήν ἀνάγκη «νά πάρει ἡ γυναίκα τή θέση της... στίς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς». Διακηρύχνει ὅτι «ἡ σοβαρή καί βαθιά μόρφωση τῆς γυναίκας ἀποτελεῖ τήν ἀσφαλέστερη ἐγγύηση γιά τό μέλλον τῆς κοινωνίας σχετικά μέ τό γυναικεῖο ζήτημα».

Καί νά σκεφθεῖ κανεῖς ὅτι ὀγδόντα χρόνια μετὰ ὑπάρχει ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων πού δέν ἔχει ἀκόμα πεισθεῖ γι' αὐτό...

«Ὅταν ἀναφέρεται τό ὄνομα τοῦ Δημήτρη Γληνοῦ ξεπηδάει μπροστά μας ὁλόκληρος ἠθικός κόσμος». Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἡ Ρόζα Ἰμβριώτη φωτίζει ὁλόκληρη τήν προσωπικότητα τοῦ Γληνοῦ, ὅπως βγαίνει ἀνάγλυφη μέσα ἀπό τό ἔργο του, ἀλλά καί μέσα ἀπ' ὅσα ἔγραψαν γι' αὐτόν ὅσοι εἶχαν τήν τύχη νά τόν γνωρίσουν.

Ἀπό κάθε ἄρθρο, ἀπό κάθε κουβέντα ἀκόμα τοῦ Γληνοῦ φαίνεται, πώς αὐτό πού λαχταράει, αὐτό πού ὀραματίζεται εἶναι μιά νέα κοινωνική ἠθική. Ἡ ἠθική αὕτη ἔχει ὅμως πολλές ἐκφράσεις κι ὁ Γληνός ξέρει πώς πρέπει νά περάσει μέσα σέ κάθε κομμάτι τῆς ζωῆς, πώς πρέπει ν' ἀπλωθεῖ παντοῦ γιά νά ριζώσει. Δέν εἶναι ὁ θεωρητικός ἀπλά σοσιαλιστής. Παλεύει μέσα στήν πραγματικότητα, μέ ὅσο πιά ἀπλό τρόπο μπορεῖ, γιά νά φτάσει ὅσο πιά βαθειά, ὅσο πιά κοντὰ γίνεται σ' αὐτούς γιά τοὺς ὁποίους ἀγωνίζεται. «Ἡ ψυχὴ μου», λέει «εἶναι μέ τοὺς ἀδικημένους». Σ' αὐτούς ὁ Γληνός μιλάει ἀπλά, κατανοητὰ, ἔτσι πού αὐτοὶ οἱ ἀδικημένοι ν' ἀφομώσουν ὅσο γίνεται περισσότερο. Αὐτοὺς ἀγαπάει, σ' αὐτοὺς στοχεύει.

Ὁ παιδαγωγὸς Γληνός, ὅμως, ξέρει πώς ἡ γνώση, ἡ μόρφωση, εἶναι ἐργαλεῖο πολὺτιμο γιά νά καταλάβει κανεῖς. Σίγουρος γιά τήν

ἀλήθεια αὐτῶν πού πιστεύει, ξέρει πώς ὅσο πιά πολλοὶ μορφωθοῦν, τόσο περισσότεροι θά καταλάβουν τή δική του ἀλήθεια. Δέν προσπαθεῖ νά παρασύρει, νά παρουσιάσει κάτι ἔτοιμο, νά ἐπιβάλλει. Ἐξηγεῖ, ξεσκεπάζει, ἀπομυθοποιεῖ καί ξέρει πώς σιγά-σιγά θά ξεπηδήσουν μόνοι τους οἱ σωστοὶ ἄνθρωποι μέσα ἀπό τήν τάξη τους, μέσα ἀπό τή δική τους ἀντίληψη καί πείρα. Γι' αὐτό, ὅταν ἀπάντησε στό ἐρώτημα «Ποῖός δρόμος ἀνοίγεται μπροστά μας;» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ὀμίλου Φοιτητῶν στά 1932, τοὺς εἶπε: «Ὁ δρόμος πού ἀνοίγεται μπροστά σας εἶναι νά γίνετε ἐπιστήμονες. Μοῦ ἀρκεῖ αὐτό. Γιατί εἶμαι βέβαιος πώς τότες τὰ ἐννιά δέκατα ἀπὸ σᾶς θά δέχονται γιά μόνη ἐπιστημονική θεωρία πού θά τοὺς ικανοποιεῖ, τό διαλεκτικό ματεριαλισμό».

Ἔτσι, ὅταν τό Μάρτη τοῦ 1921, σέ μιά προσπάθεια ἐφαρμογῆς μιᾶς πρότυπης παιδείας, πάρθηκε σέ σύσκεψη στό σπίτι του ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἴδρυση τῆς «Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς», ὁ Γληνός πρέπει νά ἐνθουσιάστηκε. Γιατί αὐτός, περισσότερο ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους, εἶχε καταλάβει πώς ὁ πιά μεγάλος ἀδικημένος στήν Ἑλλάδα ἦταν ἡ γυναίκα, ὅλες οἱ γυναῖκες. Πώς κομμάτι τοῦ λαοῦ εἶναι καί οἱ γυναῖκες, πού τόσοί τίς ξεχνοῦν. Ἦξερε ὅμως ἀκόμα, ἔχοντας διδάξει δύο χρόνια στό Ἀρσάκειο Διδασκαλεῖο, πόσο μπορούσε νάχει ἐμπιστοσύνη στίς γυναῖκες, πόσο σημαντικό ρόλο μπορούσαν νά παίξουν στήν ἀλλαγὴ τῆς κοινωνίας.

Ἐχοντας μεγαλώσει στή Σμύρνη, ὅπου κυκλοφοροῦσαν ἀπ' τὰ 1842 τὰ γυναικεῖα περιοδικὰ τῆς Πόλης πού προσπαθοῦσαν νά διαδόσουν τήν ἰσότητά τῶν φύλων, ἔχοντας ζήσει στή Γερμανία ἀκριβῶς τότε πού φούντωνε ἐκεῖ τό γυναικεῖο κίνημα, εἶχε πιστέψει πιά στήν πάλη τῆς γυναίκας, εἶχε δεῖ πώς ἦταν ὁ ἀγώνας τῆς ἕνα «μεγάλου κοινωνικοῦ κινήματος πού τεινεῖ ν' ἀλλάξει τή μορφή τῆς κοινωνίας».

Στό «Γυναικεῖο Ἀνθρωπισμό», στήν ὁμιλία πού ἔκανε στὸν «Παρνασσό» στίς 11.10.1921 γιά τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἀνωτέρας Γυναικείας Σχολῆς, ἀναλύει καί ἐξηγεῖ ἀπλά καί καθαρά τήν ἱστορία τῆς

γυναικείας καταπίεσης, τήν ψυχική μόνωση τής γυναίκας. «Ο πόθος τής γυναίκας γι' απολύτρωση ή χειραφέτηση και άνύψωση δέ γεννήθηκε σήμερα. Έχει τις ρίζες του πολύ βαθειά» λέει και συνεχίζει πιο κάτω: «Μά οι κοινωνικοί όροι για μιάν αλλαγή ζωής μόνο στους νεώτερους χρόνους δημιουργήθηκαν. Η κοινωνική οικονομία και ή μητρότητα έταξαν τή γυναίκα βασίλισσα του πατριαρχικού σπιτιού. Οικοδέσποινα, μητέρα, κόρη, θεράπαινα ή δούλη, ό όριζοντας για τή δράση της και ό όριζοντας για τή ψυχή της κλείνεται μέσα στους τοίχους του σπιτιού αυτού. Όλες οι ανώτερες κοινωνικές λειτουργίες δέν είναι γι' αυτή. Τής είναι κλειστή ή δημιουργική διάνοηση και ή ελεύθερη και υπεύθυνη πάλη, πού δημιουργεί τόν άνθρωπο. Οικονομικά εξαρτημένη από τόν άντρα, τόν πατέρα ή τόν αδελφό δέν έχει άτομικότητα. Οι συναισθηματικοί μόνο κόσμοι είναι δικοί της. Άνεξάντλητη, πλούσια, όρμητική πηγή συναισθημάτων ή μητρότητα, ή αδελφική στοργή, ή συζυγική αγάπη και πίστη. Τό στένεμα τής ζωής τής άνοίγει τό βάθος. Η σκλαβιά της γίνεται ή άρετή της. Και ή άρετή της έχει τό θέλητρο τής αδιάκοπης θυσίας. Η Πηνελόπη και ή Ναυσικα! Νά οι ιδανικές γυναίκες του πατριαρχικού σπιτιού. Μά υπάρχει και ή γυναίκα-Φρόνη, για νά ίκανοποιεί τόν άντρα-άφέντη». Κι άκόμα, λέει ό Γληνός «Πόσες γάγγραινες άληθινές τής σημερινής μας ζωής, πόσες κακομοιριές δέ θά βρούν ίσως τή ριζική τους θεραπεία με τή νέα κοινωνική μορφή!».

Γιά ν' αλλάξουν όμως τήν κοινωνία οι γυναίκες πρέπει νά μάθουν. Και τήν εποχή αυτή τά 75% περίπου τών γυναικών είναι αγράμματες. Κι όσες έχουν τήν τύχη νά μορφωθούν, εκπαιδεύονται ή για μητέρες ή για δασκάλες. Αυτόι είναι οι δυό κύκλοι τής ελληνικής εκπαίδευσης για τις γυναίκες, πού «μέσα σ' έναν άπ' αυτούς», όπως λέει ή Λίζα Κόττου, «πρέπει νά κλείσουν τά κορίτσια τής εποχής εκείνης τή ζωή τους».

«Στά κατώτερα στρώματα», λέει ό Γληνός, «πλησιάζει ή γυναίκα περισσότερο τή σκλάβα, στ' ανώτερα άνθει τό μαγικό και μυρωμένο

λουλουδι». Η γυναίκα-κούκλα με τή διακοσμητική μάρφωση. Πώς θά μπορέσει αυτή ή γυναίκα νά ξεφύγει άπ' τό ριζικό της; Μόνο άν καταλάβει σωστά κι άν δει σαν πρότυπο τήν εργαζόμενη γυναίκα. Αυτήν πού ό ίδιος περιγράφει σά σιγανό ρευματάκι διάφανου νερού.

Αυτή είναι ή ανάγκη και ή ιδέα τής Άνωτέρας Γυναικείας Σχολής. Νά βγάλει αγωνίστριες «πού θά έμψυχώσουν, θά όδηγήσουν, θά αναπλάσουν τις όμοιές τους». Σκοπός τής Άνωτέρας Γυναικείας Σχολής δέν είναι λοιπόν άπλά νά μορφώσει. Είναι άλλος, πιο πλατύς. Κι ό Γληνός τόν εξηγεί σ' εκείνη τήν τόσο σημαντική όμιλία του με τήν ευκαιρία τής ίδρυσης τής Σχολής. Σκοπός της είναι «ν' άνάψει τήν αγάπη και τόν ένθουσιασμό για τόν γυναικείο άνθρωπο». Για «νά πάρει ή γυναίκα τή θέση της, τήν αντίστοιχη με τήν αξία της θέση, στις ανώτερες εκδηλώσεις τής κοινωνικής ζωής». Νά μορφωθούν οι γυναίκες «για νά μετέχουν σ υ ν ε ι δ η τ ά στή σύγχρονη προοδευτική κίνηση». Σ' αυτό τό σ υ ν ε ι δ η τ ά στοχεύει πάντα ό Γληνός.

Στήν Άνωτέρα Γυναικεία Σχολή μπορούν νά σπουδάσουν γυναίκες έστω κι άν δέν έχουν άπολυτήριο Γυμνασίου ή δίπλωμα Άρσκειου, άρκει νά έχουν αντίστοιχη μάρφωση στό σπίτι. Πράγμα φυσικό και σωστό, άφου ελάχιστες είναι οι πτυχιούχες αυτή τήν εποχή.

Στά δύο χρόνια πού λειτούργησε ή Σχολή, ό Γληνός δίδαξε «Εισαγωγή στή Φιλοσοφία» και βέβαια τό πυκνό άκροατήριο συναρπάζεται, ρουφάει. Γυναίκες με γυμνασιακή μάρφωση, υπάλληλοι, μαθήτριες, δασκάλες ή άπλές γυναίκες. Δέν ξέρουμε ποιές ήταν οι φοιτήτριες αυτές. Είναι σίγουρο όμως πώς θά βγήκαν από κεί γυναίκες αγωνίστριες, πού θάδωσαν πολλά στήν ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος στή χώρα μας.

Τήν εποχή αυτή, με τήν ίδρυση του «Συνδέσμου υπέρ τών δικαιωμάτων τής γυναικός», τήν τόνωση πού δίνει ή ίδρυση τής Άνωτέρας Γυναικείας Σχολής, αλλά και τή συμμετοχή τόνων σημαντικών γυναικών στον άγώνα για τήν ισότητα, τό γυναικείο κίνημα μπαίνει στή δεύτερη του φάση, τή μαχητική. Μέχρι τώρα ή ελληνίδα δέν

Στή φωτογραφία αυτή εικονίζονται: 1. Σιάντος, 2. Γαβριηλίδης, 3. Σοφιανόπουλος, 4. Πορφυρογένης, 5. Γληνός, 6. Βαρβέρης, 7. Σβώλος, 8. Θ. Τσάτσος, 9. Μανωλέας, 10. Μαρία Σβώλου, 11. Λάσκαρης, 12. Θέος, στήν Άνάφη τό 1936.

ζητάει παρά, δειλά κι αυτό, τό δικαίωμα τῆς ψήφου. Ἐκεῖνο πού ζητάει μόνον έντονα εἶναι τό δικαίωμα νά δουλεύει ἔξω ἀπό τό σπίτι. Μά τήν κατάσταση τῆς ἑλληνίδας ἐργάτριας τήν περιγράφει στά 1927 ἡ Μαρία Σβώλου μέ πολλά ἄρθρα της στόν « Ἀγώνα τῆς Γυναίκα», τό περιοδικό τοῦ Σύνδεσμου γιά τά Δικαιώματα τῆς Γυναίκα. Εἶναι οἱ ἐργάτριες τῆς ταπητουργίας λέει «γυναῖκες πού δουλεύουν δώδεκα καί δεκατέσσερις ὥρες τή μέρα μέ ἀνάπαυση μισῆς ὥρας τό μεσημέρι, πάνω στό σκαμνί τῆς δουλειᾶς. Παιδιά 10 καί 12 χρόνων ζαρωμένα τίς ἴδιες ὥρες κοντά στή μάνα ἢ στή γιαγιά, μέ τό πηγούνι σκυμένο στά γόνατα, μέ τό δάχτυλα κατεστραμένα ἀπ' τό δέσιμο τῶν κόμπων. Καί τό κορμί καμπουριασμένο γιά πάντα». Ἀπ' αὐτές τίς γυναῖκες τό 50% εἶναι ἡλικίας 10 μέχρι 18 χρόνων καί ἡ πληρωμή τους γίνεται κατά χιλιάδα κόμβων. «Μέσα ἀπό τήν ἀναγκαστική ξηρότητα τῶν παραπάνω ἀριθμῶν» συνεχίζει ἡ Μαρία Σβώλου, «βγαίνει ἕνας πελώριος λυγμός πόνου μά τίποτα παραπάνω. Πνίγεται μέσα στήν ἀδιαφορία».

Κι ὁ Γληνός γιά νά δείξει ἐμπρακτα πάλι τήν ἀγάπη του γιά τό γυναικεῖο κίνημα γίνεται στά 1927 μέλος τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου γιά τά δικαιώματα τῆς Γυναίκα, πού ἔχει γιά πρόεδρο τότε τήν Αὔρα Θεοδωροπούλου καί μέλη τήν Ἄγνη Στουδίτου-Ρουσσουπούλου, τή Μαρία Δεσύρη-Σβώλου, τή Ρόζα Ἰωάννου-Ἰμβριώτη καί τόσες ἄλλες σημαντικές γυναῖκες. Ἀλλά καί ἄντρες, ὅπως ὁ Σβώλος, ὁ Τριανταφυλλόπουλος. Γιατί ὁ Γληνός σάν ὀλοκληρωμένος σοσιαλιστής εἶναι καί φεμινιστής. Πιστεύει, ἀντίθετα μέ πολλούς ἄλλους διανοούμενους τῆς ἐποχῆς του καί προοδευτικούς ἀκόμα, πού «ἐξοφλοῦν τό ζωτικότερο πρόβλημα μέ ἀστειολογίες», πώς ἡ χειραφετημένη γυναῖκα πού ἐργάζεται «θά δυναμώσει τήν κοινωνία». «Πώς ἡ κοινωνία θά αἰσθανθεῖ διπλασιασμένες τίς δημιουργικές της δυνάμεις». Γιατί ἔχει καταλάβει ὁ Γληνός πώς ἡ πάλη τῆς γυναίκα γίνεται ὄχι μόνο γιά τήν ἀπόκτηση μερικῶν δικαιωμάτων, ἀλλά «γιά ἕνα ἰδανικό ζωῆς πολύ βαθύτερο καί περιεκτικότερο ἀπ' ὅλα αὐτά». « Ὅχι ἐξανδρισμός μά ἐξανθρωπισμός τῆς γυναίκα εἶναι τό ἰδανικό τέρμα τοῦ ἀγῶνα της, ὅπως παραμένει καί τό ἰδανικό τέρμα γιά τόν ἄνδρα», λέει.

Ἐνα ἰδανικό πού, ὅπως φοβόταν ὁ Γληνός, δέν μπόρεσε ἡ διανοούμενη τάξη νά τό ἀφομοιώσει, νά τό ἐπεξεργαστεῖ καί νά τό σκορπίσει στήν ἑλληνική ζωή. Καί ἡ ἀστική κοινωνία ὀλοκληρη, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἀνθρώπων καί ἡ ἀνδροκρατική νοοτροπία, δέ θέλησε νά βοηθήσει στήν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ, γιά νά μπορέσει ἡ γυναῖκα, ὅπως λέει ὁ Γληνός «νά φτάσει σέ μιά ὀλοκλήρωση τῆς ἀτομικότητάς της, σέ μιά πληρέστερη, οὐσιαστικώτερη, πλουσιώτερη καί ικανοποιητικώτερη πραγμάτωση τοῦ εἶναι της». Κι ἔτσι οἱ γυναῖκες συνεχίζαν νά παλεύουν μόνες τους μέσα σέ μιά κοινωνία έντελῶς ἐχθρική ἀπέναντί τους.

«Πάλη τῶν τάξεων, πάλη τῶν ἀδικημένων, πάλη τῆς γυναίκα γιά ἀπολύτρωση, πάλη τοῦ παιδιοῦ γιά ὑγεία καί χαρά καί αὐτενέργεια», εἶναι, λέει ὁ Γληνός «ἀγῶνες τό ἴδιο σκληροί μέσα στίς κοινωνίες».

Καί σήμερα ἀκόμα, 60 χρόνια μετά τήν προσφορά τοῦ Γληνοῦ στό γυναικεῖο κίνημα, ἡ πάλη τῆς γυναίκα γιά ἀπολύτρωση, γιά ἀπελευθέρωση, συνεχίζεται, παράλληλα μέ τούς ἄλλους κοινωνικούς ἀγῶνες. Ἡ ἐργαζόμενη γυναῖκα, πού εἶναι πιά τό πρότυπο κάθε γυναίκα, διεκδικεῖ ὄχι μόνο καλλίτερες συνθηκες δουλειᾶς, ὄχι μόνο τό δικαίωμα νά δουλεύει καί νά ἀμοίβεται ἴσα μέ τόν ἄνδρα ἔχοντας ἴσες εὐκαιρίες μ' αὐτόν στή δουλειά, ἀλλά καί τό δικαίωμα σέ μιά ζωῆ ἀτομική καί οἰκογενειακή εὐτυχισμένη. Παλεύει πάντα ἐνάντια στήν ἀνδροκρατική νοοτροπία, τήν τόσο βαθειά ριζωμένη, ἀλλά καί στό ἴδιο τό

Ὁ Δημήτρης Γληνός μέ τή γυναῖκα του.

κεφαλαιοκρατικό σύστημα πού ἔχει κάθε συμφέρον γιά τή διατήρηση τῆς νοοτροπίας αὐτῆς. Παλεύει ἡ γυναῖκα γιατί ξέρεי πώς μόνον ἔτσι θά φτιαχτοῦν «γερές, ἰσορροπημένες ψυχές πού θά κινοῦνται μέ ἐλατήριο τήν ἀγάπη τοῦ κοινου ἀγαθοῦ», ὅπως λέει ὁ Γληνός, «μέ τέρμα τήν ἐξύψωση τῆς κοινωνίας». Ὁ ἀγῶνας αὐτός τῶν γυναικῶν θά συνεχιστεῖ γιά πολλά χρόνια ἀκόμα στή χώρα μας, μά ὁ Γληνός θά μένει πάντα ἕνας ἀπό τούς πιό μεγάλους συμπαρασάτες κι ἐμπυχωτές του.